

Kaisa Pajunen

ETÄTYÖARJEN RYTMITTYMINEN KORONAPANDEMIAN AIKANA

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Hanna Ojala

Kevät 2021

TIIVISTELMÄ

Kaisa Pajunen: Etätyöarjen rytmittyminen koronapandemian aikana
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimus
Toukokuu 2021

Tässä tutkimuksessa tarkastelen koronapandemia-ajan etätyön rytmittymistä. Valtioneuvoston koronapandemiarajoitukset ja -suositukset siirsivät suuren joukon suomalaisia etätyöhön keväällä 2020. Lyhyellä varoitusajalla toteutettu muutos mullisti paitsi työelämää, myös työntekijöiden arkea, kun työtä pitikin yllättäen tehdä kotona. Tutkielmassani lähestyn aihetta sekä työn että arjen elämänpiirien näkökulmista. Pyrin tutkimuksessa nostamaan esiin etätyöntekijöiden kokemuksia sekä työpäivien sisäisestä että etätyön ja arjen uudenaikaisesta rytmittymisestä.

Tutkimustani taustoittaa katsaus etätyön ominaispiirteisiin sekä arjen ulottuvuuksiin, joista keskityn erityisesti kotitöiden ja sukupuolen vaikutuksiin arjessa. Eri elämänpiirit yhdistän toisiinsa rytmianalyysin teoreettisten käsitteiden avulla. Tutkimuksen aineistona on viisi alkuvuodesta 2021 videovälitteisesti toteutettua haastattelua, joihin valitsin koronapandemian takia etätyöhön siirtyneitä. Analysoin keräämäni aineiston teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmällä. Analyysirungon koostin teoreettisesta viitekehyksestä poimittujen käsitteiden ympärille, jolloin etätyön rytmittymisen ja arjen rytmittymisen yläluokkien alle muodostui useampi alaluokka.

Analyysini perusteella etätyöhön siirtyminen on muovannut sekä työpäivien rytmejä että työn ja arjen rytmittymistä. Kasvokkaisen vuorovaikutuksen väheneminen on vaikuttanut työpäivän rytmiin hidastaen välillä työssä etenemistä, ja toisaalta välillä tehden työstä tehokkaampaa häiriöiden puuttumisen takia. Suurin yksittäinen muutos työpäivän rytmissä oli taukokäytännöissä, sillä etätyössä taukoja oli niukasti ja ne olivat lyhyempiä kuin lähityössä. Arjen elämänpiirin yhteydessä korona-aika näytti sulauttaneen arjen ja etätyön rytmit toisiinsa. Kotitöitä hoidettiin työpäivän lomassa sellaisella tavalla, että etätyön ja arjen välille ei enää voinut vetää rajaa. Haastateltavien naissukupuoli näytti myös vaikuttavan etätyöarjen rytmittymiseen kotityö- ja lastenhuoltovastuun osalta.

Tutkimus osoittaa, että aiemmin jopa erillisinä nähdyt työn ja arjen elämänpiirit muodostavat uuden etätyöarjen kokonaisuuden. Etätyöhön siirtyminen on vaikuttanut työpäivien rytmittymiseen työelämän vuorovaikutuksen muuttumisen takia, ja lisäksi etätyössä kotityöt ovat työtä rytmittävä tekijä. Uudenlainen tilanne näyttää helpottavan arkea, mutta siihen liittyy myös useita ongelmallisia piirteitä, kuten työntekijöiden taukojen väheneminen.

Avainsanat: Etätyö, arki, rytmi, teoriaohjaava sisällönanalyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Etätyön ja arjen rytmittyminen	2
2.1	Etätyö	2
2.2	Arki	4
2.2.1	Kotityöt ja sukupuoli	5
2.2.2	Arjen ulottuvuudet.....	6
2.3	Rytmi	7
3	Tutkimusaineisto ja -menetelmä.....	9
3.1	Aineiston kuvaus	10
3.2	Tutkimusetiikka	11
3.3	Teoriaohjaava sisällönanalyysi	12
4	Työntekijöiden kokemuksia etätyöarjen rytmittämisestä	14
4.1	Etätyön monirytmisyys.....	14
4.1.1	Sisäisten ja ulkoisten rytmien ristiriidat.....	16
4.1.2	Sykliset ulkoiset rytmit.....	18
4.2	Etätyön ja arjen sulautuneet rytmit	19
4.3	Kotityöt etätyöarjen lomassa	21
4.4	Sukupuoli rytmittäjänä.....	22
5	Johtopäätökset	24
5.1	Etätyöarjen elämänpiiri.....	24
5.2	Tutkimuksen arviointi.....	25
6	Lähteet.....	28
7	Liitteet.....	30
7.1	Liite 1: Haastattelurunko.....	30

1 Johdanto

Alkuvuonna 2020 maailmalla alettiin kohista uudesta viruksesta, joka levisi hallitsemattomasti ensin Kiinan sisällä ja kohta myös Kiinan rajojen yli ympäri maailmaa. Maailman terveysjärjestön pääjohtaja Tedros Adhanom Ghebreyesus julisti koronaviruksen pandemiaksi 11.3.2020 (WHO 2020). Myös Suomessa otettiin käyttöön monia torjuntakeinoja koronaviruksen leviämisen estämiseksi. Yksi näistä keinoista oli Valtioneuvoston antamat suositukset etätyöhön siirtymisestä. Valtioneuvosto linjasi 16.3.2020 sekä 13.8.2020, että julkisen sektorin työntekijät siirtyvät mahdollisuuksien mukaan etätyöhön ja samaa toimenpidettä suositeltiin myös yksityisille työnantajille. Etätyösuosituksilla pyrittiin vähentämään fyysisiä kontakteja ja näin ehkäisemään koronaviruksen leviämistä työpaikoilla sekä työmatkaliikenteessä. (Paatero & Pekonen 2020.)

Suosituksien myötä Suomessa ryhdyttiin laajasti etätyöhön. Ylen Taloustutkimuksella teettämän kyselyn mukaan jopa yli miljoona suomalaista siirtyi etätyöhön (Yle Uutiset 2020). Vaikka kysely ei annakaan täysin objektiivista kuvaa etätyön yleistymisestä, se kuitenkin kertoo valtaisasta muutoksesta, jonka koronaviruspandemia toi työelämään etätyön saralla. Etätyöhön siirtyneistä monella oli jo aiempaa kokemusta etätyöstä, mutta ilmiön laajuus on pandemian myötä aivan uudella tasolla. Etätyö onkin mullistanut arjen etenkin niillä, jotka eivät ole etätyötä aiemmin tehneet. Toisaalta korona-ajan etätyö on voinut näyttäytyä erityisenä myös sellaisille, jotka ovat tehneet etätyötä ennen pandemiaa.

Vaikka etätyöstä on jo paljon aiempaa tutkimusta, koronapandemian luoma tilanne avaa aiheeseen uusia näkökulmia. Aiemmassa tutkimuksessa teemoja ovat olleet esimerkiksi työhyvinvointi, työn ja perheen yhdistäminen, joustavuus sekä vuorovaikutus. Tulevaisuudessa pääsemme tutustumaan uusiin työelämään, etätyötä ja koronapandemiaa käsitteleviin tutkimuksiin. Myös oma kandidaatintutkielmani asettuu tälle kentälle.

Kandidaatintutkielmassani tarkastelen etätyöntekijöiden kokemuksia korona-aikana. Koska etätyöntekijät ovat siirtäneet työpisteensä koteihin, lähestyn kokemuksia kahden joskus vastakkain asetetun, työn ja arjen, elämänpiirien näkökulmista. Työelämän tutkimuksen näkökulmat etätyöstä sekä arjen eri ulottuvuudet muodostavat tutkielmani taustan. Eri elämänpiirit yhdistän rytmin käsitteiden avulla, joiden määrittelyssä nojaan Henri Lefebvren (2004) rytmianalyysia koskevaan teoriaan.

Tutkielmani aineistona on viisi tammikuussa 2021 toteutettua haastattelua. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla etsin etätyötä ja arkea määrittäviä tekijöitä, jotka ovat sidoksissa rytmin käsitteisiin. Tutkielmassa pyrin nostamaan esiin etätyöntekijöiden kokemuksia, ja niiden avulla vastaamaan rytmittymisen kysymyksiin:

- *Miten etätyöhön siirtyminen näkyy etätyöpäivien rytmittymisessä?*
- *Miten etätyö ja arki rytmittyvät korona-aikana?*

Analyysissäni etsin ensin kumpaankin kysymykseen erikseen vastausta ja tutkielman viimeisessä luvussa pohdin vielä yleisesti, millaisia muutoksia etätyöhön siirtyminen näyttää aiheuttaneen. Johtopäätösten yhteydessä arvioin myös omaa rooliani tutkijana ja esitän mahdollisia jatkotutkimusaiheita, jotka nousivat esiin aineistostani.

2 Etätyön ja arjen rytmittyminen

Tutkielman viitekehys rakentuu etätyön ja arjen erilaisista näkemyksistä, jotka voi yhdistää rytmin käsitteiden avulla. Tässä luvussa lähestyn ensin etätyötä työelämän tutkimuksen aiheena. Nostan esiin etätyön tyypillisiä piirteitä ja siihen liittyviä haasteita. Arkea taas tarkastelen sekä yleisellä tasolla että kotitöiden sukupuolittumisen kautta. Nojaan Eeva Jokisen (2005) teokseen *Aikuisten arki*, jossa hän tuo esiin arjen eri ulottuvuuksia haastattelututkimuksen avulla. Luvun viimeisessä osassa käsittelen rytmiä Henri Lefebvren (2004) rytmianalyysin käsitteiden kautta. Yhteiskunnan rytmien tarkastelun lisäksi rytmianalyysin tarjoamat työkalut auttavat vastaamaan etätyön ja arjen rytmittymisen kysymyksiin.

2.1 Etätyö

Etätyöllä tarkoitetaan ansiotyötä, jota tehdään työnantajan ja työntekijän sopimuksen mukaisesti työpaikan ulkopuolella. Ajasta ja paikasta riippumattomat työjärjestelyt mahdollistavat työskentelyn esimerkiksi kotona tai muussa etätyöpisteessä. (Tilastokeskus 2021.) Määritelmä on varsin löyhä, ja se voisi pitää sisällään useita tarkempia käsitteitä, kuten hajautettu työ, monipaikkainen työ, mobiili työ, virtuaalinen työ ja e-työ (Ojala 2014, 52). Etätyöllä voidaan siis tarkoittaa monenlaista työtä, joten käsitteen täsmentämiseksi Ojala (2014, 54–55) ehdottaa niin sanotun liikkuvan työn jaottelua työn tilan, sisällön, työsuhteen,

ajoituksen sekä sopimuksellisuuden mukaan. Tällöin etätyö olisi kotona tehtyä sisällöltään tietointensiivistä työtä, eikä esimerkiksi kodin piirissä tehtävää perinteistä työtä, kuten kotisairaanhoidoa tai rakentamista. Työsuhteen kriteeri taas jättää yrittäjäperustaisen työn etätyön käsitteen ulkopuolelle, sillä yrittäjien ajatellaan voivan itse vaikuttaa työn tilalliseen sijoittumiseen. Ajallinen kriteeri rajaa etätyön normaalityöaikaan kuuluvaksi työksi, eikä vaikkapa kotona tehtäväksi (korvauksettomaksi) ylityöksi. Viimeisimpänä työn sopimuksellisuus korostaa, että työnantajan ja työntekijän tulisi sopia työn tekemisestä muualla kuin työnantajan tiloissa. Tällöin korvattun ja korvauksettoman työn välille voidaan vetää raja, joka ottaa huomioon kaikki edellä mainitut kriteerit. (Ojala 2014, 52–55.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen etätyötä Ojalan (2014, 52–55) esittämien kriteerien mukaisesti. Koronapandemian luoma yllättävä tilanne kuitenkin mutkistaa etätyön käsittelemistä, sillä pandemian takia kodista tuli yhtäkkisesti etätyöpiste suurelle joukolle suomalaisia työnantajasta ja työntekijästä riippumattomasta syystä. Aikaisemmin etätyö on ollut varsin harvinainen ratkaisu, johon siirtyminen on vaatinut huolellista suunnittelua (Pyöriä, Saari & Ojala 2016, 192). Koronapandemian myötä etätyöhön siirryttiin kertaheitolla massoittain, jolloin sekä suunnitelmallisuus että etätyön harvinaisuus jäivät pandemiaa edeltäneen ajan ominaispiirteiksi. Siitä huolimatta aikaisempi tutkimus etätyöstä valaisee hyvin tarpeellisia käytäntöjä sekä mahdollisia riskejä uudessa tilanteessa.

Normaalioloissa etätyön tekeminen on voitu kokea jopa uhkana. Keyriläinen ja Sutela (2018, 279) ovat todenneet tutkimuksessaan, että työntekijät ovat halunneet välttää etätyön tekemistä pitääkseen työn ja vapaa-ajan erillään toisistaan. Työntekijät ovat halunneet välttää oman kodin muuttumisen toimistoksi, jotta työn ja vapaa-ajan rajat eivät hämärtyisi työntekijää kuormittavalla tavalla. (Keyriläinen & Sutela 2018, 279.) Pitkällä aikavälillä työn ja vapaa-ajan jatkuva sekoittuminen lisääkin työntekijän uupumisen riskiä sekä saattaa vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin (Ojala 2015, 61). Aiemmin mainitsemani suunnitelmallisuus ja hallittu siirtyminen sovittuun etätyöhön voivat vähentää työntekijän liialliseen kuormittumisen liittyviä riskejä.

Korona-aikana etätyön käytäntöjä on pitänyt hakea työntekijöiden jo hajaannuttua koteihinsa, mutta se ei silti tuomitse uutta tilannetta epäonnistuneeksi. Positiivisen etätyökokemuksen kannalta keskeisenä on pidetty esihenkilön ja alaisen välinen luottamuksen ja kontrollin tasapainoa. Esimerkiksi keskustelu tuntikirjanpidon käytännöistä ja tavat, joilla työntekijän on oltava tavoitettavissa ovat kontrollikeinoja, joilla voi samalla rakentaa luottamuksellista

suhdetta. Etätyöaika ei voi valvoa samalla tavoin, kuin lähityössä, joten työvelvoitteiden täytyminen voi tällöin olla riittävä valvonnan taso. (Pyöriä ym. 2016, 194–195.) Toisaalta valvonta tavoitteiden ja tehtävien täyttämisen mukaan saattaa johtaa työajan liialliseen pitkittymiseen, jos työntekijän on venyttävä kiristyvien aikataulujen mukaan huolimatta työajan täyttymisestä (Ojala 2015, 62–63). Sopivan valvonnan tason sekä tavan löytäminen voi olla haastavaa, sillä digitaaliset välineet mahdollistavat työntekijöiden seurannan myös etätyössä. Lisäksi kirjaamis- ja raportointivelvollisuudet voidaan tuntea rasitteena, joka vie aikaa työnteolta (Keyriläinen & Sutela 2018, 279). Työntekijän vapauden ja itseohjautuvuuden sekä tarkkailun ja kontrollin tasapainon löytäminen saattaakin olla pienestä kiinni. Parhaimmillaan luottamuksellinen suhde ja työyhteisön terveellinen työaikakulttuuri voi sitouttaa ja innostaa työntekijöitä sekä tuottaa hyvinvointia vahvistavia kokemuksia (Ojala 2015, 61).

Etätyölle ominaista on lisäksi tietotekniikan käyttö (Tilastokeskus 2021). Fyysinen kanssakäyminen ja vuorovaikutus saattavat vähentyä tai korvautua monimuotoisemmilla viestinnän tavoilla. Tällöin viestinnän määrä saattaa jopa lisääntyä, kun sähköpostin rinnalle tulee pikaviestisovelluksia ja kohtaamiset työpaikalla muuttuvat viestien virraksi. (Keyriläinen & Sutela 2018, 280.) Koronapandemian aikana nimenomaan fyysisten kontaktien välttäminen on ollut keskeinen etätyöhön siirtymisen syy. Vuorovaikutus työpaikoilla onkin muuttunut olennaisesti sekä formaalin työhön liittyvän että työelämän informaalin vuorovaikutuksen osalta. Paine tiedonkulun nopeuteen ja viestien samanaikaisuus saattavat kuormittaa työntekijää sekä vaatia uudenlaisia taitoja arvioida tietotulvaa ja seuloa itselle olennaiset asiat. Uudenlainen viestimiskulttuuri voi myös muuttaa työn katkonaiseksi. Etätyössä oman työn johtamisen taidot korostuvat, jotta työntekijä pystyy huolehtimaan omasta jaksamisestaan, palautumisestaan sekä rajojen asettamisesta. (Keyriläinen & Sutela 2018, 281–284.)

2.2 Arki

Vaikka arjen voisi kuvitella olevan varsin suoraviivainen analyysin kohde, jo pelkän käsitteen ”arki” määrittely on hankalaa. Jokisen (2005, 26) näkemyksen mukaan arki on pohja, jonka päälle voidaan rakentaa jotain muuta. Se on yhtä aikaa sekä ilmeistä ja itsestään selvää, että monimutkaisesti sulautunut yksilön elämän eri ulottuvuuksiin (Jokinen 2005, 26). Usein puhutaan tavallisesta arjesta, vaikka arjen käsitteeseen itseensä liittyy jo tavanomaisuuden

käsityksiä. Tämän perusteella voikin ihmetellä, onko olemassa myös poikkeavaa arkea vastakohtana tavalliselle arjelle. (Jokinen 2005, 9.)

Jokinen (2005, 10) ei kiinnitä arkea kodin piiriin paikkana tai vaikkapa perheeseen instituutiona. Arjen tarjoamat rutiinit ja tottumukset ovat välttämättömiä, jotta elämässä on osa-alueita, joihin ei liity jatkuvaa valintojen tekemistä. Arjessa voi siis jopa levätä, jos arki ”pyörii” kevyesti rutiinien ohjaamina. Näkyväksi arki tulee, kun asiat eivät sujukaan mutkattomasti. (Jokinen 2005, 10–11.) Jokinen (2005, 12) uskaltaa väittää, että arki paljastaa myös yhteiskunnalliset muutokset, sillä se heijastaa toiminnan välttämättömyyksiä ja mahdollisuuksia. Etenkin nyt koronapandemian aikana arjen voi olettaa muuttuneen. Yhteiskunnan sulkeutuminen, etätyö ja -koulu sekä kontaktien ja liikkumisen väheneminen heijastuvat arkeen monin eri tavoin. Toisaalta monet arjen tottumukset ovat kytköksissä kulttuurisiin käsityksiin, jotka saattavat jopa tuoda eräänlaista turvaa pandemian ravistellessa yhteiskuntaa. Näistä kulttuurisista käsityksistä tarkastelen lähemmin kotitöiden sukupuolittuneisuutta, minkä jälkeen siirryn arjen eri ulottuvuuksien kuvaamiseen yleisemmällä tasolla.

2.2.1 Kotityöt ja sukupuoli

Arki kytkeytyy vahvasti sukupuolten väliseen työnjakoon. Tässä käsittelen sukupuolta binäärisesti jaettuna naisiin ja miehiin sekä pariskuntia oletetusti heteronormatiivisessa suhteessa olevina. Kulttuurisesti arki, jonka osaksi kotityöt lukeutuvat, käsitetään erityisesti naisten alueeksi, kun taas elämän julkinen puoli, eli ei-arki, kuuluu miehille (Jokinen 2005, 14). Vaikka naiset ovat jo vuosikymmeniä osallistuneet työelämään, edelleen monet kotityöt mielletään naisille kuuluviksi. Täysin kodin piiri ei kuitenkaan jää naisille, vaan myös kotitöitä jaetaan sukupuolen mukaan.

Sukupuolten välistä kotityönjakoa tarkastelevassa väitöskirjassaan Tomi Oinas (2010, 96) toteaa, että molemmat sukupuolet käyttävät kotitöistä eniten aikaa ruoan valmistamiseen, siivoukseen ja ostoksiin. Ajankäyttöä vertaamalla naiset käyttävät suhteellisesti enemmän aikaa kotitaloustöihin, kuten pyykinpesuun, muuhun vaatehuoltoon, astianpesuun sekä molemmille sukupuolille ”kuuluvaan” siivoukseen ja ruoan valmistukseen. Miesten aikaa taas vievät huoltotyöt, kuten korjaus- ja rakennustyöt, kulkuneuvojen huoltaminen sekä lämmitys- ja vesihuolto. (Oinas 2010, 96.) Suhteellisen ajankäytön tarkastelu piilottaa sen tosiasian, että kahden ansaitsijan perheissä suurin osa kotitöistä jää naisten tehtäväksi, vaikkakin miehet

tekevät kotitöitä enenevässä määrin (Lyonette & Crompton 2015, 23–24; Oinas 2010, 19). Vaikka nainen olisi koko-aikatoissa tai kahdesta ansaitsijasta eniten tienaa, useimmiten nainen tekee silti miestänsä enemmän kotitöitä (Lyonette & Crompton 2015, 25–26).

Miesten vähäisempää kotitöiden tekemistä voidaan selittää myytillä siitä, että miehet olisivat epäpäteviä kotityöntekijöitä (Lyonette & Crompton 2015, 37). Tämä myytti kytkeytyy kulttuurisiin sukupuoliroolien normeihin, jotka tuottavat miesten ja naisten työnjakoa. Naiset myös tuntevat olevansa vastuussa kotitöiden järjestämisestä, vaikka mies tekisikin osansa kotityöstä (Lyonette & Crompton 2015, 37). Niinpä kotityöhön liittyvä metatyö jää itse työn lisäksi naisten tehtäväksi. Etenkin lasten hoidossa sukupuolten tekemä erityyppinen työ tulee näkyväksi. Naiset sekä huoltavat että hoitavat lapsia varmistaessaan, että lapset saavat asianmukaisesti ruokaa, sopivat vaatteet päälle ja etenevät päivän aikataulun mukaan. Miehet taas leikkivät lasten kanssa ja kuljettavat näitä harrastuksiin, mikä kuuluu lasten hoitamisen, mutta ei huoltamisen piiriin. (Jokinen 2005, 46.)

Kotitöiden sukupuolitapainen tekeminen koetaan usein luonnollisena (Jokinen 2005, 47), jolloin sukupuolittuminen saattaa jäädä itse tekijöille näkymättömäksi. Tällöin sukupuolijakoa ei myöskään koeta ongelmallisena, vaan eri tehtävät täydentävät toisiaan. Tasapainoisen kotitöiden jakamisen kokemusta tukee lisäksi toisen työn ymmärtäminen lahjana itselle. Pariskunta voi sukupuolitapaisia töitä tekemällä kompensoida toisen tekemää työtä, esimerkiksi nainen laittaa ruokaa ja mies hoitaa lumityöt, tai rikkomalla normien mukaista sukupuolijakoa. Nainen siis voi kokea miehen tekemän pyykkäämisen lahjana, vaikkapa aikana omille harrastuksille. Naisen tekemänä pyykkääminen taas on norminmukaista. (Jokinen 2005, 52–54.)

2.2.2 Arjen ulottuvuudet

Jokinen (2005, 16) jakaa arjen viiteen ulottuvuuteen, joita ovat *toisto*, *kodintuntu*, *tavan mukaisuus*, *taipumus vahvistaa sukupuolitapoja* sekä *kyky muuntaa ulkoisia pakkotahteja omilta tuntuviksi rytmeiksi*. Jokinen (2005, 27) pohjaa toiston, kodintunnon sekä tavan mukaisuuden ulottuvuudet Rita Felskin fenomenologisiin arjen käsitteellistysiin. Arjen toisteisuus tekee arjesta jotain ei-ainutlaatuista. Se toistuu kerta toisensa jälkeen, jolloin arki voi esittäytyä tylsinä arkirytmienä. Kodintuntu taas kuvaa kotoisuuden tunnetta, ei niinkään kotia paikkana. Arkea on myös kodin ulkopuolella, jolloin kodintuntu voi toteutua esimerkiksi rutiinien ja turvallisuudentunteen kautta. Tavan mukaisuus muodostuu niin ikään Felskin

esittämistä tavoista, jotka ovat tekoja ja asenteita. Tapojen rutinoituminen perustuu oletuksiin ja itsestään selviltä vaikuttaviin käyttäytymissäntöihin. (Jokinen 2005, 27–29.)

Näiden ulottuvuuksien lisäksi Jokinen (2005, 30) huomioi ruumiillisuuden ja arjen kerrostumisen aikojen saatossa sukupuolitapojen ulottuvuudessa. Arjen kerrostumat heijastavat perinteisiä toimintoja, eli sitä miten asiat on ollut tapana tehdä. Näihin perinteisiin tapoihin on helppo sitoa sukupuolitapoihin liittyvä vallankäyttö joko niin, että naiset voivat vaatia kodin piirissä tasaisempaa työnjakoa, tai vastakkain niin, että naiset käyttävät valtaa ollessaan haluttomia luopumaan naistavoista. Taipumus sukupuolitapojen vahvistamiseen muodostuu arjen pienistä teoista suhteessa jo olemassa oleviin kerroksiin. (Jokinen 2005, 30–31.)

Viimeinen arjen ulottuvuuksista on ulkoisten pakkotahtien muuttaminen omilta tuntuviksi rytmeiksi. Arkiset teot tehdään yhteiskunnan kulttuuristen, poliittisten, taloudellisten ja institutionaalisten ehtojen rajoissa. Kuitenkin tekoihin sisältyy aina mahdollisuus valita toisin, jolloin arjessa on myös muutosvoimaa (Jokinen 2005, 32–33). Arjen rytmien jäsentämisessä Jokinen (2005, 32) on soveltanut Lefebvren rytmejä koskevaa teoretisointia, joka tarjoaa välineitä pakkotahtisuuden tulkitsemiseen. Rytmä ja pakkotahtisuus arjessa voisi näkyä esimerkiksi kotitöiden osalta niiden tekemisestä nauttimisena. Oleellista ei ole se, paljonko kotitöitä on, vaan se missä tahdissa ne on tehtävä. Omaksi koetussa rytmisessä tehdyistä kotitöistä voi nauttia, kun taas pakkotahtiset kotityöt, kiire ja paine voivat näyttäytyä henkilökohtaisena raskaana projektina (Jokinen 2005, 63).

2.3 Rytmä

Lefebvre (2004, 15) näki rytmän moninaisena toistuvuuden, ajallisen keston, järjestyksen ja tempon vaihteluna, joka läpäisee jokapäiväisen elämän. Eri rytmit sekoittuvat keskenään, yhdistyvät toisiinsa ja joskus jopa katkaisevat toisensa, mistä Lefebvre (2004, 16) on johtanut monirytmisyyden (*polyrhythm*), sulautuneen rytmän (*eurhythm*) sekä rytmihäiriön (*arrhythmia*) käsitteet. Näiden kolmen käsitteen avulla voi jäsentää toimintaa ihmisen biologisista rytmeistä, kuten sydämen sykkeestä, aina yhteiskunnan rytmeihin, kuten liikenteen aaltoiluun (Lefebvre 2004, 30–33). Jokapäiväinen arki on lähtökohtaisesti monirytmistä, sillä se muodostuu yksilön omista, muiden ihmisten sekä yhteiskunnan rytmeistä. Yhdistyessään toisiinsa rytmit synkronoituvat ja muodostavat sulautuneen rytmän. Toisinaan rytmit kuitenkin voivat muuntaa tai katkaista toisia rytmejä, eli aiheuttaa rytmihäiriön. (Lefebvre 2004, 67.)

Rytmi-analyysin käsitteitä ovat myös syklisyys sekä lineaarisuus. Syklisyydellä Lefebvre (2004, 43–44) tarkoitti ennen kaikkea luonnosta lähtöisin olevia rytmejä, kuten yön ja päivän tai kuukausien ja vuodenaikojen vaihtelua, tai vaikkapa ihmisen biologisia rytmejä - oikeastaan tarpeita. Tällöin esimerkiksi nälkä, jano ja uni kuuluvat syklisiin yksilön rytmeihin (Lefebvre 2004, 43–44). Lineaariset rytmit taas ovat ihmisten sosiaalisesti luomia rytmejä. Mitattava aika ja sen eteneminen kellon tikityksen muodossa symboloivat Lefebvrelle (2004, 7–9) lineaarisia rytmejä. Hänen mukaansa lineaariset, opitut rytmit voivat olla haitallisia, jos ne ovat liiaksi ristiriidassa syklisten, luonnollisten rytmien kanssa. Ristiriita voi johtaa yllä mainittuun rytmihäiriöön (Lefebvre 2004, 20). Vaikka jako luonnolliseen ja sosiaaliseen saattaa tuntua keinotekoiselta, ajatusta syklisistä ja lineaarisista rytmeistä voi kuitenkin hyvin soveltaa osana tutkielman teoreettista viitekehystä. Esimerkiksi työelämän saralla yhteiskunnan vaatimukset työtuntien lineaarisen rytmin täyttämistä voi johtaa työntekijän luonnollisen syklisen rytmin häiriöön, mikä näkyisi uupumuksena.

Lefebvre (2004) itse kehitti rytmi-analyysin kaupunkitutkimukseen, mutta sitä on sovellettu myös työelämän tutkimuksessa. Esimerkiksi Timo Aho (2019) on väitöskirjassaan tarkastellut rekkamiesten työn rytmittymistä rytmi-analyysia käyttäen. Aho (2019, 54) on keskittynyt erityisesti rekkamiesten omaehtoisten rytmien (kuten lastaus- ja purkutehtävien sekä taukojen) ja institutionaalisten ajallisuuksien (kuten työ- ja lepoaikamääräysten sekä asiakkaiden aikataulujen ja kuljetusprosessin tehokkuusvaatimusten) suhteisiin. Hän on todennut rekkamiesten toimivan ajallisissa ristipaineissa, jotka joskus johtivat rytmihäiriöihin. Rekkamiehet esimerkiksi kokivat vaikeaksi osallistua yhteiskunnan säännöllisiin kellonaikoihin tapahtuviin rytmeihin sekä oman perheen rytmeihin. Nämä joutuivatkin esimerkiksi luovuttamaan omaa lepoaikaansa sovittaakseen toimintansa joko asiakkaiden tai lainsäädännön määrittämiin aikaraameihin, tai toisaalta perheenjäsenten ja kodin rytmeihin. (Aho 2019, 84–86.)

Samankaltaisia paineita on myös nykyajan asiantuntijatyössä. Ajanhallinta ei ole ainoastaan työntekijästä itsestään kiinni, vaan esimerkiksi projektityössä jonkin palasen myöhästyminen aikataulusta voi hajottaa koko projektin aikarakenteen ja aikataulun. Työtä tehdään reaaliaikaisesti, tässä ja nyt, jolloin ennakoitavuus ja jatkuvuus ilmenevät rinnakkain ennakoimattomuuden ja tilannekohtaisuuden kanssa. (Viljanen & Toivanen 2017, 176–177.) Ensisijaisesti työssä tahtia ja ajankäyttöä määrittävät ulkoiset tahot, kuten organisaatio, työyhteisö ja toimintaympäristö (Viljanen & Toivanen 2017, 179). Kiristyneessä työtahdissa työntekijä ei itse voi sanella ehtoja, vaan ajan säästäminen, ajankäytön tehostaminen sekä usean

yhtäaikaisen tehtävän suorittaminen korostuvat (Viljanen & Toivanen 2017, 185). Hallinnan tunne ja autonomia olisivat oleellisia työntekijän voimavarojen kannalta (Viljanen & Toivanen 2017, 186), jolloin ulkoiset paineet näyttäytyvät Lefebvren esittämänä rytmien ristiriitana.

Työelämän saralla työntekijän omia rytmejä voisi siis ajatella olevan esimerkiksi biologiset nälän, janon ja vireyden tunteista kumpuavat tarpeet tauolle, sekä omaehtoinen työn aikatauluttaminen itselle sopivaksi. Ulkopuolisia, institutionaalisia rytmejä taas ovat Ahonkin (2019, 54) kuvaamat työaikamääräykset (juridinen), työn luonteeseen liittyvät vaatimukset (esimerkiksi asiakkaiden tilaukset) sekä työajan valvonta (työnantaja). Optimaalisessa tilanteessa eri rytmit ovat sopusoinnussa keskenään, jolloin ne muodostavat harmonian tai sulautuneen rytmin (Lefebvre 2004, 20).

Työelämän vaatimukset kietoutuvat myös muihin elämän osa-alueisiin, kuten arkeen. Arkeen kuuluu ulkoisten, vaikkapa juuri työmarkkinoiden, vaatimusten muuntaminen omaan elämään sopiviksi (Jokinen 2005, 85). Tällöin ulkoiset pakot pyritään muuntamaan omiksi luontaisilta tuntuviksi rytmeiksi, jotta arkiseen elämään saadaan luotua tasapaino. Paineista ja vaatimuksista voi myös muodostua jatkumo, joka voi johtaa uupumiseen tai vetäytymiseen. Lefebvren (2004) rytmiteoriaan viitaten ulkoisten ja sisäisten rytmien ristiriitaan liittyvät jaksamisongelmat näyttäytyvät rakenteellisina rytmihäiriöinä. Jos yksilöllä ei ole välineitä tai mahdollisuuksia muuttaa ulkoisia pakottavia rytmejä itselle arkisiksi ja jatkuviksi, tavanmukaisuuden ulottuvuus rikkoutuu. (Jokinen 2005, 86–89.) Kiire onkin sekä työelämään että arkeen vahvasti kiinnittynyt teema. Kiirettä pyritään hallitsemaan tekemällä vain tärkeimmät tehtävät ja pyrkimällä jatkuvasti kehittämään itseään esimerkiksi parantamalla omaa rytmitajua, eli kykyä koordinoida omaa toimintaa (Jokinen 2005, 91).

3 Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Tässä luvussa esittelen tutkielmani haastatteluaineiston sekä tutkimusmenetelmän. Koen, että etenkin itse kerätyn aineiston osalta tutkielmaan liittyvät eettiset kysymykset on tärkeää huomioida, joten olen nostanut myös eettiset pohdinnat mukaan tässä tutkielman osassa. Viimeisessä alaluvussa esittelen teoriaohjaavaa sisällönanalyysia menetelmänä sekä omaa analyysiprosessiani.

3.1 Aineiston kuvaus

Tutkielman aineistona on viisi tammikuussa 2021 toteutettua haastattelua. Haastateltavat tutkielmaan löytyivät omien verkostojeni kautta. Pyysin etätyötä tekeviä tuttaviani kysymään työyhteisöistään tai omista verkostoistaan halukkaita haastattelututkimukseen. Halusin tutkimukseen mukaan sellaisia henkilöitä, joita en itse tuntenut entuudestaan, jotta tutkimukseen osallistujat voisivat kertoa kokemuksiaan mahdollisimman puhtaalta pöydältä ja olisin itse haastattelijana avoimin mielin.

Mukaan valikoitui viisi henkilöä, joiden työpaikoilla oli siirrytty etätyöhön koronapandemian takia. Pääosin etätyö oli haastatelluille uusi tilanne ja aiempi kokemus koostui yksittäisistä etätyöpäivistä. Yhdellä haastatellulla oli kokemusta laajasta etätyöstä aiemmasta työpaikastaan. Pysin valitsemaan tutkimukseen eri aloilla ja eri paikkakunnilla työskenteleviä sekä eri ikäisiä henkilöitä, jotta haastatteluaineistosta tulisi mahdollisimman monipuolinen. Vaikka en ollut rajannut haastatteluun valittavia sukupuolen perusteella, mukaan valikoitui ainoastaan naisia, minkä huomioin aineiston analyysivaiheessa. Haastattelurunkoa (Liite 1) rakentaessa olin pyrkinyt tekemään neutraaleja rytmittymiseen keskittyneitä kysymyksiä, jotka olisivat sopineet kenen tahansa etätyöntekijän haastatteluun. Haastatteluissa esiin nousi kuitenkin sukupuolittuneita kokemuksia, joten käsittelen sukupuolta aineiston analyysin osana.

Haastattelemani henkilöt olivat 24–49-vuotiaita naisia Etelä-, Keski- ja Länsi-Suomesta. Kaksi haastateltavista työskenteli pääosin itsenäisesti tai yhteistyössä vain oman tiiminsä kanssa, ja muut olivat vaihtelevan määrän kontaktissa myös asiakkaisiin tai muihin oman tiimin ulkopuolisiin henkilöihin. Kaikki haastateltavat olivat heteronormatiivisessa parisuhteessa ja lähes kaikki asuivat samassa kotitaloudessa kumppaninsa kanssa. Kahdella haastateltavista asui samassa kotitaloudessa alaikäisiä lapsia. Yhteistä kaikille haastateltaville oli, että heidän työpaikoillaan siirryttiin laajaan etätyöhön keväällä 2020 koronapandemian takia, mutta aikaisemmin kyseinen työ oli ollut lähityötä.

Pysin huomiomaan hyvät tieteelliset käytännöt kaikissa haastatteluprosessin vaiheissa. Osallistuminen tutkimukseen oli vapaaehtoista ja osallistumisen sai perua milloin tahansa, minkä kerroin haastateltaville sekä kirjallisesti ennen haastattelua että suullisesti haastattelun alussa. Korostin koko prosessin ajan haastateltavien yksityisyyden suojaa sekä anonyymiteettia. Haastateltaville anonyymi osallistuminen oli tärkeää, koska nämä halusivat, ettei työnantaja kävisi ilmi tutkielmasta.

Haastattelut toteutin puolistrukturoituna haastatteluina Zoom- ja Microsoft Teams -sovellusten välityksellä, jolloin sain luotettavasti tallennettua haastattelut itselleni litteraattien tekemistä varten. Puolistrukturoidussa haastattelussa on enemmän liikkumavaraa kuin strukturoidussa haastattelussa, jossa haastattelija esittää kaikille osallistujille samat kysymykset samassa järjestyksessä. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelija voi eri tavalla reagoida osallistujan vastauksiin esimerkiksi vaihtamalla kysymysten sanamuotoja tai järjestystä haastattelutilanteen mukaan. Haastattelua varten on siis laadittu ennalta kysymyksiä, joihin osallistujat vastaavat omin sanoin. Teemahaastattelussa, joka on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, ennalta laaditut kysymykset kiinnitetään tiettyihin teemoihin, joista haastattelussa keskustellaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.) Tässä tutkimuksessa en luonut erityisiä teemoja, joihin liittyy kysymyksiä, vaikka jaoinkin haastattelurungon (Liite 1) kolmeen eri osioon.

Haastattelussa kysyin kaikilta pääkysymykset, joiden lisäksi olin kirjannut itselleni ylös apukysymyksiä haastattelutilannetta varten (Liite 1). Haastatteluilmapiirin pyrin pitämään avoimena ja keskustelunomaisena. Kaikki haastattelutilanteet etenivät hieman eri tavalla. Haastateltavat vastasivat kysymyksiin avoimesti, mutta riippui paljon haastateltavasta, mihin kysymykseen nämä vastasivat kattavasti ja mihin suppeasti. Samoin joissakin vastauksissa saattoi tulla jo aikaisessa vaiheessa mukaan omissa kysymyksissäni myöhemmin esille tulevia aiheita, kuten arjen ja työn yhdistämistä. Tällöin saatoin kysyä tarkentavia kysymyksiä haastateltavien vastausten perusteella ennen paluuta haastattelurungon mukaisiin pääkysymyksiin. Kestoltaan haastattelut olivat puolesta tunnista tuntiin (43 sivua litteroituna tekstinä), joten aineistoa tutkielman aiheeseen sain varsin kattavasti.

3.2 Tutkimusetiikka

Ihmistieteissä eettisten periaatteiden noudattaminen takaa tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen, vahingon välttämisen, ja yksityisyydensuojan (Kuula 2011, 45). Tässä tutkielmassa olen kunnioittanut haastateltavien itsemääräämisoikeutta kertomalla, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Eettisten periaatteiden mukaan tutkittaville on kerrottava perustietoa tutkimuksesta sekä aineiston käyttötarkoituksesta (Kuula, 2011, 45). Näiden perustietojen tarjoamisen yhteydessä annoin haastateltaville nähtäväksi tietosuojailmoituksen sekä pyysin suostumusta tutkimukseen osallistumiseen. Tutkielmassa ei käsitellä erityisen arkaluonteisia tietoja, mutta kaiken tutkittaville aiheutuvan vahingon

välttämiseksi olen varmistanut tutkielmassa haastateltavien anonymiteetin ja yksityisyydensuojan. Haastattelutilanteet pyrin pitämään kunnioittavina ja ilmapiirin avoimena, jotta haastateltavilla oli turvallinen olo jakaa kokemuksiaan.

Yksityisyydensuojan kunnioittamisella varmistetaan, että tutkittavilla on oikeus määrittää, mihin heidän luovuttamiaan tietojaan käytetään. Tutkijan on myös varmistettava, ettei yksittäisiä tutkittavia voi tunnistaa tutkimusteksteistä. (Kuula 2011, 47.) Yksityisyyden suojaan kiinnitin erityistä huomiota sekä aineiston keruussa, analyysissä että tutkielmaa kirjoittaessa. Haastattelutilanteissa varmistin, että haastateltavat tiesivät, milloin tallennus oli päällä. En siis kerännyt aineistoa tutkittavien siitä tietämättä. Aineiston säilytyksessä ja käsittelyssä noudatin tietosuojalakeja. Tutkittavien informoinnin yhteydessä korostin myös, että tutkimukseen osallistumisen saattoi perua milloin tahansa, jolloin olisin hävittänyt tutkittavasta jo keräämäni aineiston.

Tieteen eettisten arvojen mukaan uuden tiedon tuottamisessa olisi pyrittävä riippumattomuuteen ja itsenäisyyteen (Kuula 2011, 20). Tutkielmani on osa kandidaatinopintojani ja oman kiinnostukseni motivoimaa, joten tuloksia ei väärillä pyrkimys tiettyyn tutkimustulokseen. Tutkimusta tehdessä ja tuloksia analysoidessa rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus ovat tärkeitä arvoja (Kuula 2011, 25). Oman tutkielmani koostamisessa olen pyrkinyt noudattamaan näitä arvoja. Toisaalta tutkimustuloksia saattaa vääristää se, että hankin haastateltavat tutkimukseen omia verkostojani hyödyntäen. Avoimen osallistumispyynnön kautta tutkimukseen osallistuvien taustat olisivat saattaneet olla monipuolisemmat. Tutkielman ajallisten rajojen puitteissa tämä olisi ollut kuitenkin hankala toteuttaa. Olenkin huomionut esimerkiksi sen, että kaikki haastateltavat ovat naisia tutkimustuloksia arvioidessani. Olen tuonut sukupuolen rajoittavana tekijänä esiin, mikä lisää tulosten läpinäkyvyyttä ja näin ollen tutkimuksen rehellisyyttä.

3.3 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä, jolla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty tai yleistetty kuvaus (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87). Se sopii ennen kaikkea aineistosta tehtyjen havaintojen järjestämiseen, jolloin johtopäätökset tehdään vielä analyysistä erikseen. Yleensä sisällönanalyysi jaetaan aineisto- ja teorialähtöiseen. Suomessa käytössä on lisäksi kolmas sisällönanalyysitapa, jota nimitetään teoriaohjaavaksi. Teoriaohjaava sisällönanalyysi on ikään kuin välimuoto aineisto- ja teorialähtöisestä

analyysista. Analyysi etenee aineiston ehdoilla samoin kuin aineistolähtöinen analyysi. Aineisto liitetään kuitenkin teoreettisiin käsitteisiin toisin kuin aineistolähtöisessä analyysissa, jossa uudet käsitteet luodaan sen perusteella. Teorialähtöisestä analyysista taas teoriaohjaava eroaa havaintojen poimimisen osalta. Teorialähtöisessä analyysissa tutkija tarkastelee aineistosta teoriaan sopivia näyttöjä, kun taas teoriaohjaavassa analyysissa teoria tulee mukaan vasta, kun aineistosta on poimittu kiinnostavat kohdat ja ne asetetaan teoreettiseen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.)

Aineiston analysoin teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmällä. Teoriataustan analyysia varten koostin etätyön ominaispiirteistä ja arjen ulottuvuuksista, jotka kietoutuvat rytmin käsitteisiin. Aineistosta tehtyjen havaintojen jälkeen nostin teoriataustaan mukaan myös arjen sukupuolittuneita käytäntöjä. Koin täysin teorialähtöisen analyysin tai Lefebvren rytmianalyysin olevan liian rajoittava aineistoni tulkitsemiseen, koska halusin nostaa esiin haastateltavien kokemuksia etätyöstä ilman, että niitä täytyy pakottaa teorian valmiisiin kategorioihin. Rytmittyminen, etätyö sekä arki ovat pikemminkin kehys, jonka perusteella tulkitsen havaintojani.

Teoriaohjaavan sisällönanalyysin mallin mukaisesti teoriataustani käsitteet ohjasivat sitä, mitä lähdin aineistosta etsimään. Redusointi- eli pelkistämisvaiheessa poimin aineistosta etenkin ajallisuuteen tai rytmeihin viittaavia kohtia. Tämän jälkeen järjestelin havaintojani alustaviin luokkiin esimerkiksi niiden arkisten teemojen, etätyön ominaisuuksien tai rytmillisyyden mukaan. Rytmin käsitteiden avulla jäsensin hahmottelemiani luokkia uudelleen ja lopulta päädyin muodostamaan analyysirungon (Taulukko 1) analyysini tueksi. Etätyön rytmit jäsentelin Lefebvren monirytmisyyden ja syklisten rytmien käsitteiden mukaisesti alaluokkiin. Sulautuneen rytmin käsite kietoo etätyön ja arjen toisiinsa, eli sulautunut rytmi kiinnittyy molempiin luomiini yläluokkiin. Kotityöt ja sukupuoli taas toimivat arjen rytmittymisen alaluokkina.

Pääluokka	Yläluokat	Alaluokat
Etätyöarjen rytmittyminen	Etätyön rytmittyminen	Monirytmisyys
		Sykliset ulkoiset rytmit
		Sulautunut rytmi
	Arjen rytmittyminen	Kotityöt
		Sukupuoli

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 87) varoittavat, että sisällönanalyysin riskinä on jäädä keskeneräiseksi, jos aineiston järjestely esitetään tuloksina erillisten johtopäätösten muodostamisen sijaan. Luokittelu auttaa jäsentämään aineistoa, mutta laadullisessa tutkimuksessa tulisi mennä syvemmälle ja pohtia, mitä luokat paljastavat tarkasteltavasta ilmiöstä. En tyydykään analyysirungon esittämiseen tutkimuksen tuloksina, vaan seuraavassa luvussa tulkitsen tekemiäni havaintoja ja muodostamiani luokkia.

4 Työntekijöiden kokemuksia etätyöarjen rytmittymisestä

Aineiston avulla lähdin vastamaan tutkimuskysymyksiini: *Miten etätyöhön siirtyminen näkyy etätyöpäivien rytmittymisessä? Miten etätyö ja arki rytmittyvät korona-aikana?* Aineiston perusteella koronapandemia on vaikuttanut sekä etätyöpäivien sisäiseen rytmittymiseen että työn ja arjen ulottuvuuksien välisiin rytmeihin. Tässä analyysiosassa nostan aineistosta havaintoja, jotka tuovat esiin monipuolisesti etätyöntekijöiden kokemuksia näistä rytmeistä. Aineisto-otteissa *H* tarkoittaa haastattelijaa ja *H1-5* haastateltavia 1–5. Lukemisen helpottamiseksi olen poistanut aineisto-otteista jonkin verran täytesanoja ja änkytystä sekä muuttanut yleiskieleksi joitakin murrepäätteitä. Nämä muokkaukset eivät vaikuta aineisto-otteiden tietosisältöön tai analyysin tuloksiin.

4.1 Etätyön monirytmisyys

Ensimmäinen etätyön rytmittymisen alaluokista on monirytmisyys, joka nousi esiin kaikkien haastateltavien puheista. Haastateltavat kertoivat erilaisten työelämän rytmien kanssa

tasapainoilusta, mitä Lefebvre (2004, 16) nimitti omassa teoriassaan monirytmisyydeksi (*polyrhythm*). Haastateltavien omaa työtä ohjasivat pääsääntöisesti ulkoiset tavoitteet, joiden mukaan välillä työtahti oli hyvinkin tiivis, kun taas toisinaan riitti rauhallisempi työskentely. Työpäivät rakentuivat useista erilaisista tehtävistä, jotka saattoivat keskeyttää toisensa muodostaen jokaiselle työpäivälle omanlaisensa rytmin, mikä näkyy esimerkiksi seuraavassa puheenvuorossa.

H3: Sitten kun se työpäivä esimerkiksi aamulla on ohi, niin sitä jatketaan sitä tehtävää, mikä sieltä tulee läpi, tai se mikä sulla oli varattuna. Ja sitten aina vähän välillä tulee sähköpostiin niitä palvelupyynnöitä, että se keskeytyy aina välillä, kun sä hoidat ne sieltä pois. Sitten siinä jossain kohtaa on lounas, ja niitä kokouksia tai palaveriteita tulee, miten sitten sattuu siellä olemaan.

Haastateltavan työpäivää rytmittävät eri tahojen vaatimukset, kuten hänen mainitsemansa työpaikan sisäiset palaverit, ulkopuolisen tahon palvelupyynnöt sekä haastateltavan omaan hyvinvointiin liittyvät lounastauot. Lefebvren (2004, 16) monirytmisyyden käsite kuvaakin hyvin etätyöpäivän sisäistä rytmittymistä, joka näyttäytyy monien eri rytmien muuttuvana kokonaisuutena.

Haastateltavat myös nostivat esiin riippuvaisuuden muista oman työn hoitamisessa. Työskentely vaati vuorovaikutusta kollegojen kanssa tai projektin eri osien koordinoimista, jotta seuraavaa tehtävää pystyi aloittamaan. Etätyöaikana työpaikan niin sanottu ”hihasta vetäminen” on jäänyt pois, minkä monet haastateltavat mainitsivat vaikeuttavan omaa työskentelyään.

H4: Mä sanoisin, että työ ylipäättään on tehokkaampaa, eli tavallaan nopeampaisempaa, mutta sitten mun töissä esimerkiksi on sitä paljon, että sun täytyy keskustella sille toiselle, että sä pääset eteenpäin. Se sitten taas on ehkä hieman vaikeampaa nyt. Se hihasta vetäminen on sinänsä helppoa siellä toimistolla.

Aineisto-otteessa nousee esiin etätyön erityisyys monirytmisyyteen vastaamisessa. Pandemiaa edeltävässä lähityössä oman rytmin sovittaminen yhteiseen projektiin on voinut olla sujuvampaa, koska on ollut helpompaa pysyä perillä muiden tekemisistä. Vuorovaikutuksen muuttuminen sähköiseksi haastaa työntekijöitä uudella tavalla (Keyriläinen & Sutela 2018, 280), mikä voi tehdä monirytmisyyden sekä riippuvaisuuden useasta tahosta näkyvämmäksi.

Toisaalta etätö on mahdollistanut myös hankalan tilanteen kääntämisen omaksi eduksi, sillä haastateltavat olivat löytäneet mielekäästä tekemistä ajalle, joka kului vastausten odottelussa. Seuraavassa aineisto-otteessa monirytmisyys ei näyttäyty ongelmaksi, vaan haastateltava hyödyntää työhön pakosti tulevan tauon häntä itseään ilahduttavalla tavalla.

H1: Munkin työhön kuuluu paljon sellaista, että mä odotan, että joku ihminen vastaa mulle [...] Mä ajattelen, että hei mullahan on tässä aikaa käydä kävelylenkillä. Ja sitten taas mä huomaan, että sitä tietoa on taas tullut tai joku on saavutettavissa.

Monirytmisyyden käsite kuvaa siis hyvin etätöpäivien rytmittymistä. Työpäivä rakentuu useasta liikkuvasta osasta, ja työntekijät ovat riippuvaisia toisten työstä tai vähintään toisten tavoittamisesta päästäkseen omassa työssään eteenpäin. Työntekijän näkökulmasta eri rytmit sekoittuvat keskenään hieman eri tavalla kuin lähityössä, jossa suurempi vuorovaikutus saattaisi nopeuttaa työssä etenemistä. Toisaalta lähityössä paikkasidonnaisuus tai työpaikan kulttuuri (esimerkiksi työpaikalta ei poistuta tai töissä ei ole sopivaa puuhailla omia asioita) saattaisi estää monirytmisyyden hyödyntämisen samoin kuin etätöissä.

4.1.1 Sisäisten ja ulkoisten rytmien ristiriidat

Tässä aluvuorossa tarkastelen vielä erikseen monirytmisyyteen liittyviä häiriöitä, jotka syntyvät rytmien ollessa ristiriitaisia. Lefebvre (2004, 20) nimitti rytmihäiriöksi (*arrhythmia*) tilannetta, jossa rytmit törmäävät toisiinsa tai jopa katkaisevat toisensa. Aineistossa nousi esiin se, että haastateltavat kokivat työelämän vaatimusten olevan välillä ristiriitaisia heidän omien sisäisten rytmien kanssa. Tässä tapauksessa sisäisiä rytmejä ovat työn omaehtoinen aikatauluttaminen sekä omista tarpeista kumpuavat rytmit, kuten tarpeet tauoille. Lineaarinen, sosiaalisesti luotu rytmi (Lefebvre 2004, 7–9), kohdistuu työntekijään ulkopuolisina odotuksina. Kellon tikittäessä eteenpäin tehtävä on saatava hoidettua huolimatta työntekijän omasta sopivan työtahtin tunteesta, kuten seuraavassa puheenvuorossa.

H3: Että sieltä korkeammalta taholta tulee palaverikutsua, ja viestiä ja sitten se vain vahvistetaan, että siinä ei paljon niin kun mietitä, että onko omaan aikatauluun sopiva, että siihen on vaan niin kun osallistuttava.

Haastateltava kertoo, että oman työn rytmittämiseen vaikuttaa ”korkeammalta taholta” tuleva palaverikutsu, joka aiheuttaa ristiriidan työntekijän oman aikataulun kanssa. Puheenvuorossa

kutsu näyttäytyy pakottavana, sillä siihen ei voi vastata kieltävästi. Ulkoiseen rytmiin on sopeuduttava huolimatta siitä, että työntekijän oma aikataulu saattaa olla jo täynnä. Tällöin tilanne voisi toimia esimerkkinä Lefebvren (2004, 20) kuvaamasta rytmihäiriöstä työelämän kontekstissa.

Yksi haastateltavista myös nosti esiin sen, että kansainvälisessä työympäristössä aikaeroista johtuen työtehtäviä saattoi ajoittua oman normaalin työajan ulkopuolelle. Seuraavassa aineisto-otteessa haastateltava kertoo oman työpäivänsä venyvän syystä, johon tämä ei voi itse vaikuttaa. Ulkoinen rytmi ei katkaise etätyöpäivän omaehtoista aikatauluttamista, mutta haastateltava kuvaa päivänsä venyvän, eli työaika tunkeutuu vapaa-ajan alueelle.

H2: Mutta sitten välillä ne päivät sitten venyy. Mullakin on niitä kansainvälisiä hommia, niin sitten niissä on ne kokousajat, mitä on, ja ei mahda mitään.

Työhön liittyvien pakkotahtien lisäksi kaikkien haastateltavien vastauksissa nousi esiin taukojen, erityisesti lounastaukojen, muuttuminen etätyössä. Taukoja pidettiin vähemmän ja lyhyempinä, kuin lähityössä. Jotkut haastateltavat kertoivat kiireisen työn vaikuttavan siihen, että tauoille ei tuntunut aina löytyvän aikaa ja syöminen saattoi myös unohtua kokonaan. Seuraavassa aineisto-otteessa haastateltavan lounastauko on muuttunut työn ohessa tankkaamiseksi, jolloin ei pysty irrottautumaan työstä.

H1: Että jos mulla on paljon työtä, niin mä en juurikaan pidä taukoja. Mä haen esimerkiksi ruoan, jotain mitä vaan mikrossa lämmitettävää ja tuon tähän eteen ja syön sen.

Tällainen työn ulkoisesta paineesta johtuva taukojen väheneminen saattaisi tapahtua myös lähityössä. Etätyön tyypillisenä piirteenä kaikkien kertomuksissa nousi esiin työyhteisön yhteisten taukojen puuttuminen ja sen vaikutus työntekijän taukokäytäntöjen muuttumiseen etätyössä. Muutamat haastateltavista kertoivat, että työyhteisöllä saattoi olla lähes joka päivä yhteiset aamukahvihetket ja lounastauot, jotka rytmittivät työpäivää. Toisten levoton liikehdintä ja kahvikuppien kilinä kutsuivat lähityössä tauolle tavalla, joka ei etätyössä toteudu.

H5: Kyllä mä nyt olen yrittänyt tuolla pöydän ääressä sen [lounaan] hotkaista. Sehän on sellainen nopea hotkaisu. Jostain syystä se on kummallinen juttu, kun konttorilla meillä helposti meni siinä tunti, kun höpöteltiin kaikkia juttuja rauhassa ja juotiin kahvit päälle.

Edellinen puheenvuoro kuvaa hyvin usean haastateltavan tunteja siitä, että etätyössä lounastaukojen luonne on muuttunut. Itsekseen lounaaseen ei tule käytettyä yhtä paljon aikaa kuin lähityössä silloinkaan, kun kiire töiden kanssa ei painosta jättämään taukoa lyhyeksi. Useat myös olivat etätyöpäivät yksin kotona, jolloin lounasseuraa ei ollut tarjolla esimerkiksi perheenjäsenistä. Lounastauon yhteydessä voisikin ajatella, että etätyöntekijät kaipasivat ulkoista työyhteisön rytmiä omaan päiväänsä.

4.1.2 Sykliset ulkoiset rytmit

Toinen etätyön rytmittymisen alaluokista on sykliset ulkoiset rytmit. Lefebvre (2004, 43–44) tarkoitti syklisillä rytmeillä luonnosta lähtöisin olevia rytmejä, kuten vuodenaikojen vaihtelua. Työelämän kontekstissa myös ihmisten sosiaalisesti luomia vuodenvaihtelun rytmejä voi pitää syklisinä rytmeinä. Ne toistuvat Lefebvren kuvaamien luonnollisten syklisten rytmien tapaan kerta toisensa jälkeen yksilöistä riippumattomalla tavalla. Haastateltavien kokemuksissa ulkoiset sykliset rytmit näyttäytyivät työn pidempiaikaisena jaksottajana sekä työpäivän rytmien nopeuttajana.

H5: Neljä kertaa vuodessa on tietyt tilinpäätökset, milloin pitää painaa sitten kyllä ihan tosissaan. Niin silloin tulee ihan väistämättä kyllä tehtyä ylitöitä.

Aineisto-otteessa haastateltava kuvaa ulkoista rytmiä, joka toistuu vuodesta toiseen samalla tavalla. Haastateltava tietää tämän rytmin vaikuttavan omien työpäiviensä pituuteen ja pystyy ennakoimaan tulevaa kiireistä aikaa. ”Tilinpäätös” viittaa myös Ahon (2019, 54) kuvaamaan ulkoiseen institutionaaliseen rytmiin. Kyseessä ei ole mikään tahansa sosiaalisesti luotu syklinen rytmi, vaan tilinpäätökset liittyvät institutionaalisiin rakenteisiin. Työntekijän näkökulmasta syklinen ulkoinen rytmi jaksottaa työpäiviä pitkällä ajanjaksolla kiireisiin ja rauhallisempiin jaksoihin. Toisaalta syklinen ulkoinen rytmi vaikuttaa myös yksittäisten työpäivien rytmittymiseen, kun työtä on yhtäkkiä normaalia suurempi määrä.

Pienemmässä mittakaavassa myös seuraavan aineisto-otteen viikkotapaamisia voisi löyhästi pitää syklisenä ulkoisena rytminä. Monet haastateltavista kertoivat, että etätyöhön kuului viikko- tai kuukausipalavereita, mutta seuraavassa otteessa tulee esiin myös koronapandemia-ajan erityislaatuisuus.

H1: Meillä on perjantaisin tällaiset perjantaikahvit. Ja se on sitten yhdeksästä puoli kymmeneen ja siellä ei saa puhua työasioita. [...] ideana on kuitenkin se, että siellä kukaan ei kysy toiselta kollegalta, että hei ainiin mites se ja se projektin asia.

Puheenvuoron perusteella haastateltavan työyhteisössä on yritetty vastata etätyön luomiin uusiin haasteisiin. Etätyössä kasvokkainen vuorovaikutus muuttuu sähköiseksi, mikä haastaa työntekijöitä uudella tavalla (Keyriläinen & Sutela 2018, 280). Epämuodollinen vuorovaikutus, joka ei liity suoraan itse työn tekemiseen, vähentyy tai saattaa jäädä puuttumaan kokonaan. Useat haastateltavista kaipasivat niin sanottuja kahvipöytäkeskusteluita ja kuulumisten vaihtoa työkavereiden kanssa. Kenelläkään haastateltavista ei lähityössä ollut mitään erikseen sovittua toistuvaa kahvitilaisuutta, vaikka joillekin työyhteisöille oli saattanut syntyä varsin pysyviä tapoja yhteisten kahvihetkien pitämiseen. Edellinen aineisto-ote osoittaa, että työntekijöille on luotu työnantajan aloitteesta tilaisuus kuulumisten vaihtamiselle. Kyseessä ei kuitenkaan ole samankaltainen spontaani tauko kuin lähityössä, vaan ”perjantaikahvit” on syklisesti toistuva rytmi, jolla on tietty aika.

4.2 Etätyön ja arjen sulautuneet rytmit

Koronapandemia-ajan etätyössä normaalisti kodin ulkopuolisia toimintoja on siirtynyt kodin tilaan. Kaiken tapahtuessa kotona, on vaarana, että työ, arki ja vapaa-aika sulautuvat toisiinsa työntekijöitä kuormittavalla tavalla (Keyriläinen & Sutela 2018, 279). Aineiston perusteella arjen toiminnot lomittuivat työpäivän rytmeihin ja kolmas alaluokista onkin ”sulautunut rytmi”. Sulautuneen rytmin luokka sitoo etätyön rytmittymisen sekä arjen rytmittymisen yläluokat toisiinsa. Sulautunut rytmi on siis alaluokka molemmille näistä luokista.

Vaikka Keyriläinen ja Sutela (2018, 279) sanovat, että usein työntekijät pelkäävät työn ja työntekijän oman ajan sekoittumista etätyössä, kaikki haastateltavat kokivat etätyön monelta osin positiivisena muutoksena. Etätyö saatettiin kokea muilla tavoilla kuormittavana (esimerkiksi työyhteisön vuorovaikutuksen muuttumisen myötä), mutta suhteessa arkeen etätyö näyttäytyi myönteisenä. Arkisten toimien soljuminen työn lomassa helpotti arkea ja saattoi jopa vähentää kiirettä, kuten seuraavassa aineisto-otteessa.

H1: Sellainen asia, mistä mä nautin itse asiassa ihan hirveästi, että ei tarvii aamulla kiirehtiä, vaan voi vaan tulla koneelle ja aloittaa heti työt. Ja voi tässä päivän edetessä mieltä suihkua ja kunnollisia pukeutumisia ja muita.

Haastateltava sanoo suoraan, että etätyön ansiosta aamulla ei ole kiire tehdä samoja asioita kuin lähityöhön lähtiessä. Työ ja työntekijän arkiset toimet rytmittyvät uudella tavalla, mikä ei olisi mahdollista lähityössä. Lefebvre (2004, 16) puhui omassa rytmiteoriassaan sulautuneesta rytmistä (*eurhythm*), jossa eri rytmit sulautuvat saumattomasti toisiinsa. Ihannetilanteessa rytmit eivät ole ristiriidassa keskenään, vaan ne muodostavat harmonisen kokonaisuuden (Lefebvre 2004, 20). Edellisessä aineisto-otteesta haastateltava kuvaa tilannetta, jossa tämä voi itse päättää, miten rytmittää alkujaan erilliset työn ja arjen toiminnot. Se, että työt voi aloittaa ensin ja käydä itselle sopivan aikataulun mukaan vasta suihkussa, osoittaa työn ja arjen rytmien sulautuvan toisiinsa.

Kaikki haastateltavista kertoivat, että työnantajan puolesta löytyi usein joustoa työntekijän omille menoille. Lähityössä muutamilla oli ollut käytössä kellokortit, mutta etätyössä tuntikirjaamisissa luotettiin työntekijän sanaan, tai näiden piti itse pitää huolta siitä, että pidemmät päivät korvattiin lopettamalla työt välillä aikaisemmin. Esihenkilön ja alaisen välinen luottamuksen ja kontrollin tasapaino on avainasemassa onnistuneen etätyösuhteen luomisessa (Pyöriä, Saari & Ojala 2016, 194–195). Haastateltavien kertomukset omista menoista keskellä työpäivää vaikuttavat siltä, että heidän työpaikoillaan tämä tasapaino oli onnistuttu saavuttamaan. Muutamat haastateltavista kertoivat esimerkiksi omien tai lapsen lääkäri- sekä hammaslääkärikäyntien aikatauluttamisesta kesken työpäivän. Kysyttäessä nämä tosin sanoivat, että sama olisi luultavasti onnistunut myös lähityössä. Haastatteluissa nousi kuitenkin esiin lisäksi nimenomaan etätyölle erityisiä työpäivän väliin asettuvia tilanteita, kuten seuraavassa puheenvuorossa.

H2: Mulla on esimerkiksi ihana kummipoika niin se oli monta kertaa keväällä lounaalla. Kävi siinä istuskelemassa mun kanssa, siis äiti ja se kummipoika yhdessä. Niin ei mua haittaa sitten jatkaa työpäivää iltapäivästä pidempään.

Vaikka edellisessä esimerkissä onkin kyseessä ehkä enemmän vapaa-ajan kuin arjen tilanne, se näyttää hyvin, että työntekijällä on vapaus rytmittää etätyöpäivä omalla tavallaan. Tässä yhteydessä ei ole merkityksellistä pohtia arjen ja vapaa-ajan eroja, vaan olennaista on, miten eri rytmit sulautuvat toisiinsa. Kummipojan kyläily ei ole ulkoinen pakottava rytmi – tai oikeastaan rytmi ollenkaan –, joka katkaisisi etätyöpäivän aiheuttaen ristiriidan eri rytmien välille. Sen sijaan haastatteluotteesta voi päätellä, että etätyöpäivä ja kyläily rytmittyvät ongelmattomasti toistensa kanssa, eli työntekijän arki ja työ sulautuvat toisiinsa.

4.3 Kotityöt etätyöarjen lomassa

Kotityöt asettuvat analyysissa arjen rytmittymisen alaluokaksi. Aineistossa kävi ilmi, että kotityöt paitsi rytmittävät arkea, etätyöaikana ne toimivat myös työn rytmittäjänä. Tässä alaluvussa arki onkin etätyön ja arjen sulautunut kokonaisuus, etätyöarki. Jokinen (2005, 10–11) sanoi arjen olevan parhaimmillaan sopivan tylsää ja rutinoitunutta, jolloin arki pyörisi omalla painollaan. Haastateltavien puheenvuoroissa etätyöarki vaikuttikin rullaavan kotitöiden ohjaamana toisteisuuden sekä tavan mukaisuuden ulottuvuuksien (Jokinen 2005, 27–29) mukaisesti. Vaikka kysyttäessä haastateltavat eivät tunnistaneet omasta arjestaan mitään erityisiä rutiineja, kotitöiden tutut toistuvat tehtävät esiintyivät sellaisina, ettei niitä tarvinnut miettiä, vaan ne hoituivat kuin itsestään.

Etätyöaikana kotityöt näyttävät muodostuneen etätyöarkea rytmittäväksi tekijäksi. Tauot työstä muuttuivat helposti kotitöiden tekemiseksi, jolloin voi kyseenalaistaa, onko taukoa enää ollenkaan. Haastateltavat kuitenkin korostivat kotitöiden olevan toivottava tauko, jonka aikana saa tuuletettua ajatuksia.

H2: Kyllä mä pyykit pesen päivän aikana. Tiskaaminen on semmoinen oikein kiva asia, että siinä saa ajatukset oikein kivasti muualle. Tuollaisia pieniä kotitöitä. Ja jos mulla on oikein sellainen pitkä puuduttava puhelu, niin kyllä mä saatan viikata siinä vaiheessa ne puhtaat pyykit kaappiin. Ja lumitöitä mä olen tehnyt palaverin aikana.

Kotitöihinkin käytetyn tauon voi siis edelleen ajatella olevan työntekijän hyvinvointia ja palautumista edistävä. Edellisessä aineisto-otteessa myös näkyi, miten työ ja arki sulautuvat toisiinsa niin, että niitä on jopa mahdotonta erottaa toisistaan. Puhelun aikana pyykkien viikkaaminen kaappiin sekä lumitöiden tekeminen palaverissa tuovat esiin sen, että eri elämänpiirit ja rytmit ovat osa samaa kokonaisuutta. Kotityöt siis jopa tukevat etätyön tekemistä ja voivat tehdä siitä mielekkäämpää, kun työntekijä voi nousta koneen äärestä tekemään samalla omaa arkea hyödyttäviä asioita.

Aineistossa erityisesti pyykin peseminen oli kotityö, jota kaikki haastateltavat tekivät työpäivän aikana. Pyykinpesu ei ollut enää ainoastaan kotityö, vaan pyykkikoneen piippaus toimi myös työn rytmittäjänä, kuten seuraavassa puheenvuorossa.

H3: Se on ihan hyvä tauko siinä, että jos laitan pesukoneen päälle, niin pesukone piippaa reilun tunnin päästä, että tulepa tyhjentämään Tulee se pieni viiden minuutin jaloittelutauko, kun pistät ne pyykit sinne kuivumaan.

Pyykinpesu, joka on muutoin jopa tylsä askare, vaikuttaa etätyöaikana olevan toivottu ”oheistoiminto” päivään. Etätyön lomassa tehdyt kotityöt vastaavat Jokisen (2005, 63) näkemykseen arjen ulottuvuudesta, jossa pakkotahdit muutetaan omilta tuntuviksi rytmeiksi. Omiksi rytmeiksi muutettuna kotitöistä voi nauttia, eikä niiden suurikaan määrä ole enää oleellinen (Jokinen 2005, 63). Pyykinpesukoneen täyttäminen ja tyhjentäminen ei olekaan pakollinen tehtävä, joka odottaa painostavasti tekemistään, vaan mukava jaloittelu- ja hengähdystauko tietokoneen tuijottamiselle.

4.4 Sukupuoli rytmittäjänä

Aineistosta erottui myös haastateltavien naissukupuoleen liittyviä tekoja. Vaikka haastateltavat eivät itse sanoittaneet tai ehkä myöskään tunnistaneet oman sukupuolensa merkitystä arjen rytmien luojana, se erottui aineistosta omana osa-alueenaan. Olin rakentanut haastattelurungon (Liite 1) kysymykset sellaisiksi, että niillä olisi voinut haastatella ketä tahansa etätyöntekijää. Kuitenkin se, että kaikki haastateltavat olivat naisia, vaikuttaa tutkielman aineistohavaintoihin. Koska itselleni sukupuoli tuli näkyväksi vasta aineistolitteraatteja lukiessa, en haastattelutilanteessa pystynyt kysymään tarkentavia kysymyksiä, jotka saattaisivat muuttaa tulkintojani haastateltavien sukupuolen merkityksestä. En esimerkiksi kysynyt pariskuntien kotitöiden jakamisesta tai lastenhoitovastuista.

Sukupuoli arjen rytmittäjänä näkyikin juuri kotitöiden ja lapsista huolehtimisen tekoina. Pyykinpesu on edelleen useimmiten naisille jäävä kotityö (Oinas 2010, 96), ja juuri pyykinpesu oli osa kaikkien haastateltavien arkisia rytmejä. Lisäksi haastateltavien kertomuksista nousi esiin lasten tarpeiden huoltamista, ei ainoastaan hoivaamista, joka olisi voinut olla molempien sukupuolten tehtävä (Jokinen 2005, 46). Esimerkiksi lasten koulunkäynnistä huolehtiminen, läksyjenteon vahtiminen ja niissä auttaminen sekä lasten herättäminen aamulla jäivät helposti naisen, haastattelemisani perheissä äidin, vastuulle.

H3: Olen tullut siinä aamu kuudelta töihin ja tehnyt sen 40–45 minuuttia aamulla töitä. Herättänyt sitten pojan ja lähettänyt eteenpäin ja jatkanut sitten töitä.

Aineisto-otteessa käy ilmi, että haastateltava aloittaa työn aamulla oman aikataulunsa mukaan, mutta pitää tauon herättääkseen lapsensa ja lähettääkseen tämän kouluun. Lapsista huolehtiminen mielletään useimmiten naisten tehtäväksi (Jokinen 2005, 46). Lapsen herättäminen, aamupalan valmistelu tai valvominen sekä sen varmistaminen, että lapsi pysyy odotetussa aikataulussa, täyttää odotuksen sukupuolitapaiselle toimimiselle. Usein sukupuolitapainen tekeminen jää itse tekijöille näkymättömäksi, koska se saatetaan kokea ikään kuin luonnollisena (Jokinen 2005, 47). Kukaan haastatelluista ei itse sanonutkaan tekevänsä ”naisten kotitöitä”, vaan he puhuivat ainoastaan kotitöistä. Toisaalta monet mainitsivat myös tekevänsä esimerkiksi lumitöitä, mikä voisi rikkoa odotettua sukupuoliroolia.

Kotitöiden lisäksi sukupuoli näyttäytyi aineistossa naisten ulkonäkövaatimuksina. Se, että etätyössä ulkonäkö ei ole yhtä olennaista kuin lähityössä, helpotti haastateltavien mukaan arkea, kuten seuraavassa esimerkissä.

H5: Kyllähän se, kun ei tarvitse itseään aamulla laittaa millään tavalla niin helpottaa

Etenkin ne haastateltavat, jotka tekivät pääosin itsenäistä työtä, kokivat hyväksi sen, ettei aamulla tarvinnut käyttää aikaa laittautumiseen tai asun valintaan. Nekin, jotka olivat yhteyksissä esimerkiksi asiakkaisiin tai muihin oman tiimin ulkopuolisiin henkilöihin, sanoivat harvoin pitävänsä kameraa päällä, jolloin etätyötä pystyi tekemään niin sanotuissa kotivaatteissa. Kiinnostavaa oli, että jotkut haastateltavista ulkoistivat laittautumisen vaatimukset työkavereille tai ylipäättään muille naisille työelämässä ja sanoivat, etteivät itse esimerkiksi juurikaan meikkaa.

H1: Mulla on kavereita jotka, he ei pysty aamulla aloittamaan työpäivää, jos he ei ole laittanut ns. toimistovaatteita päälle ja meikannut ja sitten tule istumaan siihen tuoliin. Sitten taas mulla se on ihan hirveitä ajan hukkan tuntuista.

Aineisto-otteessa haastateltava kertoo muista, joille etätyö ei ole tuonut samanlaista helpotusta päivän rytmittämiseen kuin hänelle itselle. Aiemmin haastattelussa haastateltava on kertonut, miten myös hänen itsensä piti lähityössä aamulla laittaa toimistovaatteet päälle, mutta etätyöaikana sen pystyi jättämään tekemättä. Etätyöaika näyttäytyikin juuri hänelle arkea helpottavana, mutta hieman myöhemmin tämä totesi, että kaikilla näin ei ole. Useampi haastateltava puhui samaan tapaan laittautumisesta ja lisäksi siitä, kuinka on itse käyttänyt siihen aiemminkin vain vähän aikaa. Puheenvuoroissaan haastateltavat saattoivat paljastaa

tietävänsä, millaiset normit naisten ulkonäölle on työelämässä, mutta samat haastateltavat usein myös kielsivät itse kuuluvansa laittautuvien naisten joukkoon. Tämä paljastaa ristiriitaiset ulkonäkövaatimukset, joiden mukaan naisten toisaalta odotetaan panostavan ulkonäköönsä, mutta ulkonäköä ei kuitenkaan tule liiaksi hyödyntää. On hyväksyttävämpää olla luonnollisen ja täten asiallisen näköinen kuin liian laittautunut. (Kukkonen 2019, 116–119.)

5 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut etätyön rytmittymistä koronapandemian aikana. Korona-ajan rajoitukset sysäsivät suomalaiset joukoittain etätyöhön, mihin harva työnantaja oli pystynyt valmistautumaan ennalta. Nyt kun etätyössä on oltu jo verrattain pitkä aika, olen haastattelututkimuksen keinoin pyrkinyt nostamaan esiin pandemian takia etätyöhön siirtyneiden kokemuksia. Tässä luvussa pohdin, miten tekemäni sisällönanalyysi vastaa tutkimuskysymyksiini. Luokitteluitani tukevien aineisto-otteiden perusteella olen pystynyt löytämään vastauksia sekä etätyöpäivien sisäiseen rytmittymiseen että etätyön ja arjen rytmittymiseen. Yhdistän vielä muodostamani luokat toisiinsa tehdäkseni yleisemmän tason johtopäätöksiä sekä luvun lopussa arvioin tekemääni tutkimusta ja mahdollisia jatkotutkimusideoita.

5.1 Etätyöarjen elämänpiiri

Analyysin perusteella etätyöhön siirtyminen on vaikuttanut etätyön ja arjen rytmittymiseen. Etätyötä tarkastellessa työpäivät näyttävät rytmittyvän eri tavalla kuin lähityössä. Aiemminkin työ on ollut monirytmistä, sillä työntekijät ovat toimineet erilaisten vaatimusten ristipaineessa. Ulkoiset työnantajan tai asiakkaiden vaatimukset sekä institutionaaliset rytmit ovat ohjanneet työntekoa, johon sekoittuvat lisäksi työntekijän omat rytmit, kuten työn omaehtoinen aikatauluttaminen ja tauot. Etätyössä työn monirytmisyys on muuttunut erityyppisen vuorovaikutuksen johdosta. Lähityön niin sanotun ”hihasta vetämisen” jäätyä pois etätyöpäivien rytmi on hidastunut, kun omassa työssä ei ole päässyt etenemään yhtä jouhevasti kuin ennen. Toisaalta monet haastateltavista kokivat työn myös intensiivisempänä samasta syystä – kotona ei tullut sellaisia keskeytyksiä ja häiriötekijöitä kuin lähityössä, joten työtä pystyi tekemään tehokkaammin.

Suurin yksittäinen muutos etätyöpäivien sisäiseen rytmittymiseen näytti tulleen taukokäytäntöihin. Etätyössä kaikki haastateltavat pitivät lyhyempiä ja vähemmän taukoja kuin lähityössä. Myös tässä vuorovaikutuksen muutokset näyttelivät osaa. Työyhteisön kasvokkaisen vuorovaikutuksen vähentyessä tauoilla ei kulunut aikaa kuulumisten vaihtamiseen, vaan etätyön lounastauot saattoivat muuttua nopeaksi ruoan hotkaisuksi. Usean haastatellun työyhteisössä oli reagoitu työasioiden ulkopuolisen vuorovaikutuksen vähentymiseen luomalla etätyöntekijöille tilaisuuksia tavata toisiaan. Näitä uusia tilaisuuksia kutsuttiin usein ”kahvitteluksi”, mutta niiden onnistuminen tarkoituksessaan näytti vaihtelevan hyvinkin paljon eri haastateltavien kertomuksissa. Joka tapauksessa useamman etätyöntekijän viikkoon oli syntynyt uusi syklinen rytmi, jossa joko vaihdettiin kuulumisia tai toisinaan lipsahdettiin työasioiden ja kokoustamisen puolelle.

Työasioiden lisäksi etätyötä rytmittää aineiston perusteella vahvasti arkiset toiminnot. Korona-ajan etätyö ja arki ovat sulautuneet toisiinsa niin tiiviisti, että voidaan puhua uudesta elämänpiiristä, etätyöarjesta. Etätyöarjessa työstä pidetyt tauot ovat muuttuneet kotitöiksi, jolloin eri tehtävät lomittuvat keskenään. Haastateltavien sukupuoli on vaikuttanut tässä tutkielmassa esittämiini päätelmiin, koska Suomessa monet kotityöt on edelleen mielletty naisten töiksi. Esimerkiksi pyykki- ja tiskikone kutsuvat etätyöntekijää tauolle, jolloin kotityöt jopa rytmittävät työntekoa. Etätyöarjen elämänpiirissä entinen arjen piiri näyttää helpottuneen, kun kotitöitä voi hoitaa työpäivän aikana ja lasten tarpeista pystyy huolehtimaan kotoa käsin. Kiinnostavaa kyllä, etätyön ja arjen sulautuminen ei aineiston perusteella näyttänyt lisäävään vapaa-aikaa. Vaikka useat haastateltavista mainitsivat työhön liittyvien siirtymien (työmatkat sekä siirtymät työpäivän aikana) pois jäämisen tavallaan vapauttaneen aikaa, tämä aika ei kuitenkaan muuttunut suoraan *vapaa-ajaksi*. Etätyöarjen sulautunut elämänpiiri onkin vallannut saman alan, joka lähityössä kului erikseen työn ja arjen rytmeihin. Tiivistäen vastaukset tutkielman tutkimuskysymyksiin voi todeta, että etätyöhön siirtyminen on saanut työpäivät rytmittymään uudella tavalla. Etätyö ja arki yhdistyvät toisiinsa muodostaen etätyöarjen uudenlaisen elämänpiirin ja sulautuneen rytmin.

5.2 Tutkimuksen arviointi

Tätä tutkielmaa kirjoittaessa olen oppinut paljon sekä kirjoittamistani aiheista, tutkielmaprosessista käytännössä sekä itsestäni tutkijana. Alusta asti pyrin tutkijana olemaan avoimin mielin, mutta huomaan oman asennoitumiseni vaikuttaneen silti valintoihini monessa

kohdassa. Aina haastattelurungon luomisesta tulosten tulkitsemiseen vuorovaikutukseen liittyvät kysymykset tuntuvat kiinnittäneen huomioni. Ehkä etäopiskelijana oma kaipuuni vuorovaikutukseen toisten kanssa ja kiinnostukseni ”etäilyn” yhteisöllisyyteen ovat vaikuttaneet valintoihini. Toisaalta monen haastatellun puheessa vuorovaikutus nousi esiin voimakkaasti jo ennen tarkentavia kysymyksiäni. Etenkin työyhteisön sisäinen vuorovaikutus työtä edistävänä (hihasta veto) ja kaipuu työkavereiden arkisten kuulumisten tietämiseen nousivat esiin jokaisessa haastattelussa. Omien tutkimuskysymysteni puitteissa en pystynyt vastaamaan vuorovaikutuksen kysymyksiin, joten ensimmäinen jatkotutkimusaiheeni kiinnittyikin pitkittyneen etätyöskentelyn vuorovaikutukseen. Millaisia kokemuksia etätyöntekijöillä on työelämän epämuodollisen vuorovaikutuksen vähentymisestä?

Toiseksi haastattelurunkoa luodessa ja vielä haastattelutilanteissa pyrin tekemään tutkimusta, jossa sukupuoli huomioitaisiin korkeintaan sivulauseessa. Aineistossa etenkin arkeen ja kotitöihin liittyvät sukupuolittuneet käytännöt nousivat kuitenkin niin vahvasti esiin, ettei niitä voinut ohittaa. Tämä huomio toisaalta sekä rajoitti että rikastutti tutkimustuloksiani. Sukupuoli näyttäytyi ehdottoman tärkeänä etätyöarjen luojana, mutta samalla aiheen suhteen puutteellinen haastattelurunkoni on rajoittanut jonkin verran aineiston tulkintaa. Se, että en ole haastattelutilanteessa kysynyt esimerkiksi kotitöiden jakautumisesta pariskunnan kesken, antaa minulle ainoastaan vaihtoehdon tehdä päätelmiä puheenvuoroista omasta näkökulmastani. Tämän tutkielman perusteella saammekin ainoastaan katsauksen naisten etätyöarkeen rivien välistä luettuna. Jos sukupuoli huomioidaan, millaista on naisten, miesten tai muiden sukupuolien etätyöarke?

Aineistoni oli valtavan rikas ja sen avulla olisi voinut vastata moneenkin erilaiseen aiheeseen. Haluan tuoda esiin vielä yhden hieman erilaisen jatkotutkimusehdotuksen, joka nousi paikoitellen esiin myös omassa aineistossani. Koronapandemian aikana matkustaminen on ollut Suomessa äärimmäisen rajoitettua, joten etätyöaika on saanut aikaan ilmiön, jossa lomailun sijaan työntekijät pakkaavat tietokoneensa laukkuun ja vaihtavat maisemaa viikoksi tai jopa kuukausiksi. Toki tämä ilmiö on vahvasti sidoksissa luokkaan. Kaikilla ei ole varaa mökkeilyyn tai mahdollisuutta ylipäättään valita paikkaa etätyöskentelylle. Olisikin kiinnostavaa tarkastella tarkemmin epätavallista etätyötä tai etätyömatkailua. Millaista on etätyöarke mökkilaiturilla, tunturikohteessa tai tien päällä?

Korona-ajan etätyöstä tutkimusta voisi siis lähteä jatkamaan moneen eri suuntaan. Vuosi etätyössä on ehtinyt muovata etätyöntekijöiden työntekoa ja arkea sekä myönteisellä että

haitalliseksi koetulla tavalla. Tämän tutkielman kirjoittamista aloittaessa rajoitusten purkaminen oli kaukainen haave. Vieläkään rajoituksista ei olla päästy eroon, mutta kansalaisille annetaan jo toivonpilkahduksia paluusta ”normaaliin”. Se, mitä tämä normaali tulee pandemian jälkeen olemaan, ei ehkä vastaa entisiä työn ja arjen totuttuja kaavoja. Onkin tärkeää jatkaa tutkimusta pandemia-ajan etätyön kokemuksista, jotta syntyneitä hyviä käytäntöjä pystytään jatkamaan. On myös tärkeää tarttua etätyön huolestuttaviin seurauksiin, jotta etätyöaika ei luisu helpottuneesta arjesta kuormittavaan tauottomuuteen ja yksinäiseen puurtamiseen.

6 Lähteet

- Aho, Timo (2019) Tuhansia töitä, valvottuja öitä. Etnografinen tutkimus rekkamiesten työnteosta ja rekkamieheydestä tiekuljetusalan käytännöissä. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Keyriläinen, Marianne & Sutela, Hanna (2018) Suomalaisten palkansaajien kokemuksia työn digitalisaatiosta. *Työelämän tutkimus* 16:4, 275–288.
- Kukkonen, Iida (2019) Saako ulkonäöstä hyötyä työelämässä? Teoksessa Iida Kukkonen, Tero Pajunen, Outi Sarpila & Erica Åberg (toim.) *Ulkonäköyhteiskunta: ulkoinen olemus pääomana 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Into, 113–124.
- Kuula, Arja (2011) Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lefebvre, Henri (2004) *Rhythmanalysis. Space, Time and Everyday Life*. London: Continuum.
- Lyonette, Clare & Crompton, Rosemary (2015). Sharing the load? Partners' relative earnings and the division of domestic labour. *Work, Employment and Society*, 29:1, 23–40.
- Oinas, Tomi (2010) Sukupuolten välinen kotityönjako kahden ansaitsijan perheissä. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Ojala, Satu (2014) Ansiotyö kotona ikkunana työelämään: kotona työskentelyn käsitteet, piirteet sekä yhteydet hyvinvointiin. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Ojala, Satu (2015) Ajan ja tilan vapaus on saavutettu etuoikeus. *Työelämän tutkimus*, 13:1, 60–66.
- Paatero, Sirpa & Pekonen, Aino-Kaisa (2020) Suositus: Valtakunnallinen suositus etätyön käytöstä osana koronavirusepidemian torjuntatoimenpiteitä. Valtiovarainministeriö: VN/11297/2020.
- <https://vm.fi/documents/10623/1115054/Valtiovarainministeri%C3%B6n+ja+sosiaali->

+ja+terveysministeri%C3%B6n+suositus+23-10-2020.pdf/4c4f33c2-02ff-70b4-a67b-f048ea72dfd6/Valtiovarainministeri%C3%B6n+ja+sosiaali-
+ja+terveysministeri%C3%B6n+suositus+23-10-2020.pdf?t=1603960429376. Viitattu 6.5.2021.

Pyöriä, Pasi & Saari, Tiina & Ojala, Satu (2016); Kokoaikainen kotietätyö - yleisyys, työn organisointi ja tuloksellisuus sekä työyhteisön vastavuoroisuus. Työelämän tutkimus 14:2, 185–203.

Tilastokeskus (2021) Käsitteet: Etätyö. <https://www.stat.fi/meta/kas/etatyo.html>. Viitattu 15.3.2021.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Viljanen, Olli & Toivanen, Minna (2017) Kadonnutta aikaa etsimässä: Asiantuntijoiden ajanhallinta sidoksisessa työssä. Teoksessa Mika Helander ym. (toim.) Työaikakirja. Helsinki: Into.

WHO (2020) WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>. Viitattu 6.5.2021.

Yle Uutiset (2020) Ylen kysely: Yli miljoona suomalaista siirtynyt etätöihin koronakriisin aikana – heistä noin puolet haluaa jatkaa etätöissä koronan jälkeenkin. <https://yle.fi/uutiset/3-11291865>. Viitattu 6.5.2021.

7 Liitteet

7.1 Liite 1: Haastattelurunko

Taustatiedot: Nimi, ikä, työnimike, työnantaja, paikkakunta, asuuko samassa taloudessa lapsia

1. Etätyön taustaa:

Millaista kokemusta sinulla on etätyöstä ennen koronapandemiaa?

Miten korona-ajan etätyöhön siirtyminen tapahtui?

- *Missä teet etätyötä? Selkeä työpiste, vai milloin missäkin?*

Saitko työnantajalta ohjeita ja tukea etätyöhön?

- *Yhteiset säännöt tai ohjeet, miten etätyö tulisi tehdä?*
- *Läsnäolon vaatimukset? Mikä on hyväksyttävä tapa olla läsnä?*

2. Etätyöpäivän rytmittyminen:

Millaisia toimintoja tapahtuu työpäivän aikana?

- *Esimerkiksi kokoukset ja palaverit, tapaamiset, puhelut, itsenäinen työ, tauot*
- *Ovatko toiminnot samanlaisia, kuin ennen etätyöhön siirtymistä? (Esimerkiksi puhelut edelleen puheluita, vai muuttuneet videovälitteisiksi?)*
- *Rutiinit päivän aikana? Esimerkiksi toistuva kaava töiden aloittamiselle ja lopettamiselle?*

Miten etätyöpäivä rytmittyy?

- *Rytmittyykö työ samoin kuin ennen etätyötä? (Esimerkiksi tauot, häiriöt, työajan venyminen, työtuntien jakautuminen päivälle)*
- *Onko työ nopeatempoisempaa ja intensiivisempää tai hitaampaa kuin lähityössä?*

3. Etätyön ja muun elämän rytmittyminen:

Millaisia asioita etätyöarkeesi kuuluu?

- *Onko arkeen muodostunut uusia rutiineja?*
- *Mitä asioita on sopivaa tehdä työn ohessa?*
- *Voiko omien asioiden hoitamisesta puhua avoimesti työyhteisössä, vai pidetäänkö omana tietona?*
- *Sopeutuuko työ perheeseen tai perhe työhön?*

Miten etätyö ja henkilökohtaiset menot ja vapaa-aika rytmittyvät?

- *Joustaako työ omien menojen mukaan? Kotityöt ja muut henkilökohtaiset menot etätyöaikana? Yhteiskunnan rytmit (esimerkiksi aukioloajat)?*
- *Miten työ ja vapaa-aika rytmittyvät? Sekoittuvatko toisiinsa?*
- *Onko etätyön myötä uudenlaista vapaa-aikaa? Työmatkojen puuttuminen?*

Mitä muita etätyöhön tai arkeen liittyviä asioita mieleesi tulee? Jäikö jotain kertomatta?

Onko sinulla haastatteluun liittyviä kommentteja, palautetta tai mietteitä?